

Dounray-ætlanin má steðgast

Hon er ein livshóttan móti føroyska samfelagnum eins og ímóti hinum byggjasamfeløgnum í Norduratlantshavi og móti vesturstrond Noregs, sigur løgtingsins umhvørvisnevnd, sum nú hevur gjørt álit í Dounreay-málinum.

Føroyingar allir standa ivaleyst saman í stríðnum móti nevndu ætlan og vegna stóra áhugan manna millum fyrri málinum fara vit í bløðunum framvir at prenta álitid frá umhvørvisnevnd løgtingsins

Málið var upprunaliga lagt fram av Sambandsflokknum 3. mars 1987 og eftir 1. viðgerð 13. i s.m. beint í umhvørvisnevndina.

Í hesum tingmáli, ið snýr seg um mótmæli móti bygging av kjarnorkuverki í Dounreay var løgtingsins umhvørvisnevnd sambært samtykt tann 9. april 1987 gjørd til millumtinganevnd.

Í samband við, at nevndin varð gjørd til millumtinganevnd vóru fylgjandi uppskot til samtyktar gjørd á Føroya Løgtingi tann 9. april 1987:

1. Løgtingið áleggur landsstýrinum at fylgja gjølla við gongdini viðvikjandi ætlanunum um at byggja kjarnorkuverk til endurvinnan av kjarnorkubrennievni í Dounreay, og steðgt at boða avvarðandi donskum og bretskum myndugleikum frá stóðu Føroya til nevndu ætlan.

2. Løgtingið samtykkir, at umhvørvisnevndin sum millumtinganevnd saman við landsstýrinum arbeidir viðari í Dounreaymálinum við tí fyrri eyga at leggja álit fyrri løgtingið við frágreiðing um Dounreay-ætlanina í ólavseekingsetuni.

Løgtingsins umhvørvisnevnd hevur viðgjørt málið og hevur í hesum sambandi saman við landsstýrisskivunni í umhvørvismálum verið á kanningarferð í Skotlandi, hitt umboð fyrri bretska kjarnorkumyndugleikar, og vitjað á verandi kjarnorkuverkinum í Dounreay. Nevndin hevur lutikið á ráðstevnu í Lerwick, ið snúði seg um ætlanir um endurvinningsarverk í Dounreay. Á

Partur av Dounreay-byggingini men hesin seyðurin á biti verður skjótt soga um málið ikki verður steðgað — fyrri ikki at tala um okkara livsgrundarlag, fiskastovnarnar

hesi ráðstevnu luttóku eisini lögmaður og landsstýrisskivunni í umhvørvismálum sum observatørar.

Nevndin skal loyva sær fyrst at greiða frá verandi verkinum og síðani at greiða frá teimum komandi ætlanunum, og í triðja lagi at gera síni tilmæli í hesum sambandi til Føroya Løgting.

I. Verandi kjarnorkuverk í Dounreay

Kjarnorka verður nýtt til friðarlig og vinnulig endamál víða hvar í dag, og 385 kjarnorkuverk eru í rakstri runt allan heimin. Hildið verður, at tey næstu 4 ári verða 115 nýggir kjarnorkureaktorar tiknir í nýtslu, soleiðis

at í 1990 verða umleið 500 reaktorar í virkseimi um allan heimin.

26 lond víða um heimin seta sitt álit á kjarnorku. Tað land, sum mest hevur gjørt burtúr, er Frakland, sum ídag fær 70% av orku síni frá kjarnorkuverkum. Tað er alment semja um, at USA, Sovjetsamveldið, Frakland og Stóra Bretland leggja teknifróðiliga frammanfyri hini kjarnorkulondini. Hetta merkir so aftur, at onnur kjarnorkulond meir ella minni eru heft teknifróðiliga at frammanfyri nevndum stórveldum.

Í høvuðsheitnum verða kjarnorkuverk, ið framleiða orku til friðarlig endamál, bytt upp í tvey sløg ið eru eyðkend av tveimum sløgum av reak-

torum:

1. Verk við termiskum reaktorum, sum nýta lágríkað uran (uran 235) sum brenni.

2. Verk við snarreaktorum, sum nýta plutonium og uran-238 sum brennievni.

Dounreayvirkið er høvuðsstoðin fyrri kanning og gransking av snarreaktorum í Bretlandi og er størsta einstaka verk av hesum slag í innanfyri bretska granskingarvirksmið. Verkið rekur sum nevnt ein sokallaðan »Prototype-Fastreactor«, og í samband við hann verður so endurvinningsar-

sum fer at verða nýtt í 21. öld.

Brennievni í einum kjarnorku reaktori eru vanligi uran ella plutonium ella ein blanding av báðum. Í reaktorinum verða tey ungu atomini »kloyvd«. Hetta verður kallað fyrri kjarnufission, og tá ið hetta hendir, so gevur hetta nógvan hita, sum m.a. verður brúktur til at framleiða damp, og hesin dampur rekur so vanligar dampturbinur. Kjarnorkufissionin »framleiðir« eisini gammageisling og »skjótar« neutronir.

Sum nevnt eru í høvuðsheitnum tvey sløg av

nakað av teimum neutronunum, sum leypa av við fissionini, og fleiri neutronir verða skaptar enn neyðugt er til tess, at ketureaktiónin kann halda fram. Hetta merkir, at uran 238 verður gjørt um til plutonium.

Nakað av hesum nýggja plutoniumi verður fissionerað í reaktorinum, har tað verður gjørt, men nakað verður eftir í tí brúktu brennievni, tá ið hetta sum burturkast verður tikið út úr reaktori. Tað er hetta burturkastið, sum verður endurvunnið og verður gjørt um aftur til nýtt brennievni.

Hetta er orsøkin til, at snarreaktorar verða kallaðir »Breeder Reactors«, og hetta merkir, at plutonium so at siga verður nært ella alt burtur úr uran 238, eitt evni, sum annars verður mett sum torført at fissionera og tí er ónýttligt í termiskum reaktorum.

Snarreaktorar sigast fáa 60 ferðir so nógvu orku burtur úr uran enn termiskir reaktorar. Serfrøingar, sum arbeida við snarreaktorum vilja vera við, at ein snarreaktorur tey triati ári, hann vanligi heldur, framleiðir plutonium brennievni til tann næsta reaktorin til tey næstu 30 ári, hann verður mettur at halda. Hetta er orsøkin til, at nógvir serfrøingar meta snarreaktorin sum framtíðarloysnina upp á trupulleikarnar innan kjarnorkuframleiðslu til friðarlig endamál. Ein onnur orsøk er hon, at snarreaktorurin ikki sum tann termiskir virkar við trýsti, og hetta sigst í sjálvum sær at gera hann til eitt tryggari tól enn tann termiskir reaktorin.

Sostatt er endurvinningin ella tað, sum á bretska eitur »reprocessing« ein týðandi táttur í allari skipanini við snarreaktorum. Við endurvinningsini verður uran og plutonium skild frá teimum sokallaðu »fissionsproduktunum«, og verða tey endurvunnu evnini uran og plutonium so brúkt aftur í snarreaktorinum. Talan er altoy eina ringrás ella um at miðað verður ímóti einari ringrás, sum í síðsta enda skal hvíla í sær sjálvari.

Høvuðsenturin við øllum virkseminum á Dounreay er, eftir hvat ið leiðslan har hevur upplýst,

reaktorum, termiskir reaktorar og snarreaktorar. Flestu reaktorar í heiminum eru termiskir reaktorar, og teir nýta uran 235 sum brennievni. Hesir termiskir reaktorar innihalda evni, ið tálma teimum »skjótu« neutronunum, og kallast hesi evni moderatorar. Hesir reaktorar »brenna« bert 2% av uraninum og lata eftir sge nógva hágeislavirkið burturkast.

Í snarreaktorum verður plutonium brúkt til brennievni, og plutonium nýtir ótálmaðar »skjótar« neutronir til tess at stuðla undir fissionsprocessina. Reaktorurin í Dounreay nýtir blandað plutonium/uranium 238 brennievni í kjarnu síni. Kjarnan er umgyrd av meira uran 238. Hetta uran upptekur